

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК
«ПОЛЕ ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ»
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи,

**МАТЕРІАЛИ
У ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,**

**присвяченої
90-річчю Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
та
30-річчю створення кафедри українознавства, культури та
документознавства**

25 листопада 2020 року

м. Полтава

4. Копанєва В. О. Бібліотека в середовищі цифрової науки : системно-інтеграційна взаємодія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 322 с.

5. Рубакин Н. А. Психология читателя и книги. Москва : Книга, 1977. 263 с.

6. Цикин В. А. NBIC-конвергенция – катализатор техногенной модификации человека. *Філософія науки: традиції та новації*. 2014. № 2 (10). С. 3–13.

7. Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science / M. Roco, W. Bainbridge. (eds). Arlington, 2004. 482 p. URL: https://www.wtec.org/ConvergingTechnologies/Report/NBIC_report.pdf.

Наталія Ландарєва

м. Полтава

**НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»:
ІСТОРІЯ У ДЗЕРКАЛІ ОСОБИСТОСТЕЙ**

Розкрито історію науково-технічної бібліотеки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» через дослідження професійного і життєвого шляху її керівників.

Ключові слова: Науково-технічна бібліотека Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», історія бібліотеки, дослідження.

Професія бібліотекаря в усі часи об'єднувала людей особливих, усім серцем відданих своїй справі. Це люди, які своєю самовідданою працею

поширювали знання, людські цінності, культурну спадщину і примножували надбання бібліотеки.

Вивчаючи документальні джерела Державного архіву Полтавської області, архіву Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», архівних матеріалів науково-технічної бібліотеки, мене зацікавили керівники бібліотеки, і виникла ідея простежити біографії цих людей у контексті становлення і розвитку бібліотеки з моменту її заснування.

Одним з перших підрозділів заснованого у 1930 році Полтавського інституту сільськогосподарського будівництва була бібліотека, фонд якої становив 8007 примірників книг [1]. Для повноцінної роботи бібліотеки наказом по інституту № 17 від 9 жовтня 1930 р. з 12 жовтня було призначено виконуючого обов'язки Вченого бібліотекаря – Мільчевського О. П. і помічника бібліотекаря Зацеркляну Н. Д. [2]. Наказом по інституту від 23 лютого 1933 р. **О. П. Мільчевський** офіційно став *першим завідувачем* бібліотеки [3]. Під керівництвом О. П. Мільчевського фонд бібліотеки зріс до 20 944 книг, поповнився журналами і газетами. Загальна кількість читачів становила 1200 студентів і викладачів. З метою інформування про нові надходження бібліотекарі організовували вітрини нових книг і журналів. За цей період є також згадка про створення зали-читальні при бібліотеці. Отже, приблизно цей час можна вважати датою заснування першої читальної зали бібліотеки [4].

У лютому 1934 року бібліотеку інституту очолив **Юрій Зіновійович Жилко** – поет-бібліотекар, педагог, журналіст. Під його керівництвом у 1934 році було проведено першу інвентаризацію фонду бібліотеки. За три роки збільшився її фонд, кількість працівників. Але репресії 1937 року, як і інституту, торкнулися й бібліотеки. Юрій Зіновійович Жилко потрапив у список «ворогів народу». 15 березня 1938 року Полтавським обласним управлінням НКВС Юрія Зіновійовича було обвинувачено «в активній участі в контрреволюційній націоналістичній організації та проведенні антирадянської

роботи». Постановою особливої «трійки» УНКВС по Полтавській області від 5 квітня 1938 року за сумновідомими статтями 54-10,ч.1 і 54-11 КК УРСР Ю. З. Жилка було засуджено до вищої міри покарання – розстрілу. Точної дати виконання вироку встановити не вдалося, хоча за свідченнями окремих дослідників, він відбувся в Полтаві між 16 і 29 травня 1938 року. У лютому 1957 року вирок по постанові особливої «трійки» УНКВС по Полтавській області від 5 квітня 1938 року було відмінено і справу припинено [5]. Юрія Зіновійовича Жилка реабілітовано (посмертно).

1 грудня 1937 року бібліотеку очолила **Олена Семенівна Тимофієва**, яка закінчила Московські курси директорів вузівських бібліотек, мала досвід завідування дитячою вузловою бібліотекою ст. Лозова та бібліотекою МТС і будинку колекціонерів міста Полтави. О. С. Тимофієва сприяла зростанню бібліотечного фонду (на початок 1941 р. – понад 59 тисяч книг), підняттю престижу бібліотеки (завідувач бібліотеки увійшла до складу Ради інституту), збільшенню штатних працівників бібліотеки до 6 осіб [6]. З початком війни працівники бібліотеки крім підготовки фонду до евакуації брали посильну участь в інших роботах, пов'язаних з тим воєнним часом. Завідувач бібліотеки Олена Семенівна Тимофієва, яка на той час змінила прізвище на Коршун, за сумісництвом працювала в евакогоспіталі № 1346, а бібліотекар Лариса Степанівна Логінова чергувала у складі групи самозахисту у протиповітряній обороні міста [7].

Напередодні окупації інститут, а разом з ним і бібліотеку евакуюювали у м. Уральськ у Казахстані. Олену Семенівну Тимофієву-Коршун, як і половину працівників бібліотеки, було звільнено за умовами евакуації. Усе бібліотечне майно вона передала бібліотекарєві **Ларисі Степанівні Логіновій**, яка і виїхала в Уральськ і з вересня 1941 року Лариса Степанівна приступила до виконання обов'язків завідувача бібліотеки. Через відсутність транспорту було вивезено лише 350 книжок на суму 4 тисячі карбованців. Решту фонду бібліотекарі і

працівники інституту вимушені були переховувати в окупованій Полтаві. На жаль, більше інформації про цю частину фонду знайти не вдалося.

Умови роботи інституту і бібліотеки, зокрема, в евакуації були дуже важкими. Бібліотеці було виділено 3 кімнати площею 38 м². Не вистачало освітлення, меблів, приміщення не опалювалися. «Острый недостаток в литературе мы восполнили частично за счет покупки книг в Саратове и Уральске и получения некоторых книг от ликвидированного Гидростройтехникума» [8]. Викладачі користувалися книгами з бібліотек інших міст завдяки міжбібліотечному абонементу, отримуючи необхідну літературу у м. Саратові. Незважаючи на такі складні умови працівники бібліотеки у 2-ї зміни забезпечували навчальний процес інституту.

Після визволення Полтави від фашистських загарбників інститут відновив свою діяльність, а з ним розпочала свою роботу і бібліотека. Деякий час бібліотекою завідувала **Юлія Валеріанівна Марченко**. А у травні 1944 року з Уральська повернуся **Лариса Степанівна Логінова** з частиною бібліотечного фонду і знову очолила бібліотеку. Усього з Уральська було привезено 41 000 томів книг. Крім того, частину книжкового фонду вдалося зберегти у Полтаві. Було здійснено кількісний облік книг. Організовано читальну залу. У навчальному корпусі бібліотекою було організовано вітрину, де розміщувалися центральні газети [9].

З травня 1948-го по лютий 1949 року бібліотекою завідувала **Антоніна Степанівна Стрижко**, з квітня 1947 по травень 1948 року бібліотеку знову очолювала **Олена Семенівна Тимофієва-Коршун**, а з лютого 1948-го по жовтень 1952 року обов'язки завідувача бібліотекою тимчасово виконувала **Любов Іванівна Пилипенко**. Любов Іванівна віддала нашій бібліотеці понад 20 років. Розпочавши свій трудовий шлях бібліотекарем, Любов Іванівна заочно закінчила Харківський інститут культури. З великою відповідальністю і сумлінням вона очолювала бібліотеку у важкий післявоєнний час, багато років

пропрацювала на посадах старшого бібліотекаря, редактора каталогів, і, вийшовши на пенсію, продовжила працювати у бібліотеці на посаді бібліотекаря, передаючи свій досвід молодим. Деякі з нинішніх працівників науково-технічної бібліотеки, пам'ятають Любов Іванівну як чесну, скромну і дуже порядну людину, відповідального і компетентного працівника.

Період з 1948-го по 1952 рр. – період відбудови країни – важкий, але водночас і цікавий. Поки відбудовувалася будівля інституту бібліотека розташовувалася (з часів повернення у Полтаву у 1943 році) у приміщенні житлового будинку, віддаленого від навчального корпусу, теж розміщеного у приватному будинку. Через це та через обмеженість у площі (120 м²) в одній з аудиторій навчального корпусу було організовано читальну залу, яка працювала після першої зміни навчальних занять [10].

В архівах зберігся перший самостійний звіт бібліотеки, датований 1948 роком (раніше робота бібліотеки висвітлювалася окремим розділом у звіті інституту). Завдяки іншим архівним документам відомо, що було проведено першу після повернення з евакуації інвентаризацію бібліотечного фонду. Під час інвентаризації робота читальної зали і абонементу не припинялася. В ході інвентаризації було складено систематичний та алфавітний каталоги. Встановлено точну кількість бібліотечного фонду: 48 848 книг, 1528 брошур, 61 назву журналів, 17 назв газет [11].

Незважаючи на те, що у штаті бібліотеки була відсутня посада бібліографа, і бібліографічна робота не велася, крім каталогів, бібліотекарями велася бібліографічна картотека на періодичну літературу за заявками викладачів та наукових працівників інституту.

Було відкрито «междугородный библиотечный абонемент» (МБА), за яким читачі отримували відсутні у фонді книжки з бібліотек міст Москви, Києва, Харкова тощо.

У жовтні 1952 року після переїзду бібліотеки у відбудований центральний корпус інституту завідувачем бібліотеки було призначено **Валентину Сергіївну Писаренко**, яка обіймала цю посаду наступні 18 років. Валентина Сергіївна за спеціальністю інженер-будівельник (закінчила Полтавський інститут інженерів сільськогосподарського будівництва). Під її керівництвом бібліотечний фонд зріс до 250 тисяч прим. Було створено нові і продовжували наповнюватися існуючі каталоги: алфавітний, систематичні (службовий і читацький), алфавітно-предметний покажчик, створено загальну бібліографічну картотеку журнальних і газетних статей з будівництва і архітектури, започатковано картотеку дипломного проектування.

Бібліотека обслуговувала близько 5-ти тисяч читачів. Для студентів загально-технічного факультету інституту у містах Кременчук і Кремгес було відкрито філії бібліотеки з фондом підручників і навчальних посібників понад 11 тисяч прим.

Активізувалася довідково-бібліографічна та інформаційна діяльність. Було запроваджено Дні інформації, які користувалися великим попитом серед викладачів. Крім того, з метою оперативного інформування науковців про нові досягнення в галузі науки і техніки створювалися листки термінової інформації, організовано інститут викладачів-інформаторів.

Працівники бібліотеки читали лекції у товаристві «Знання» та в популярному на той час університеті культури.

Зі студентами та аспірантами було розпочато проведення бібліотечно-бібліографічних занять (прототип сучасного курсу «Інформаційна культура»).

Активізувалася масова робота бібліотеки: крім книжкових виставок проводилися бібліографічні огляди, диспути, бесіди, дуже популярними стали усні журнали, читацькі конференції та вечори відпочинку для студентів і співробітників інституту.

Кількість працівників зросла до 17 осіб. Бібліотека у своїй структурі вже мала відділ комплектування і обробки, відділ обслуговування і книго-зберігання з секторами абонементу і читальної зали, а також довідково-бібліографічний відділ.

У червні 1970 року бібліотеку очолила досвідчений фахівець з вищою спеціальною освітою **Єлизавета Давидівна Бердичевська**, яка пов'язала свою діяльність з нашою бібліотекою ще у 1959 році на посаді бібліотекаря. Єлизавета Давидівна – вмільний організатор і керівник, професіонал в усіх питаннях з бібліотечної справи та бібліографії, – згуртувала колектив і доклала багато зусиль для підняття престижу бібліотеки і бібліотекаря в інституті.

Директор бібліотеки (а цю посаду було запроваджено замість посади завідувачої у 1979 році) **Є. Д. Бердичевська** була членом обласної міжвідомчої бібліотечної ради. Згодом стала членом Республіканської науково-методичної бібліотечної комісії. Була членом тиражної комісії по видавництвам «Будівельник» та «Вища школа». З 1971 року на бібліотеку було покладено керівництво методичним об'єднанням бібліотек вузів і технікумів міста Полтави.

За керівництва Єлизавети Давидівни бібліотечний фонд зріс до 367 тисяч примірників. Для зручності викладачів і студентів в окремих підрозділах було запроваджено відкритий доступ до фонду. Бібліотека обслуговувала близько 6 тис. читачів, 5 тисяч з яких – студенти, та 80 – спеціалісти у галузі будівництва та архітектури з різних організацій міста.

Бібліотека на той час координувала роботу бібліотек інших відомств міста з комплектування і була головною бібліотекою з комплектування будівельною літературою. Здійснювалася координація роботи і з інших питань. Так, з Полтавською обласною бібліотекою (зараз Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. П. Котляревського), крім комплектування фонду, координувалося складання бібліографічних покажчиків. А при проведенні

масових заходів широко застосовувалася така форма координації роботи, як підготовка масового заходу в одному ВНЗ, а проведення його – в іншому, або спільні заходи на декілька вузів.

Багато уваги приділялося інформаційній діяльності. Активно здійснювалося інформування ректорату, деканатів, громадських організацій з питань вищої школи, з особливо важливих питань було запроваджено сигнальне інформування (СИ). У 1975 році при бібліотеці створено службу науково-технічної інформації, що мала на меті оперативне доведення найновіших досягнень в галузі науки і техніки до викладачів та наукових співробітників інституту. До складу цієї служби входили інженер-інформатор і старший бібліограф за активної участі співробітників інформаційно-бібліографічного відділу. Для інформаційного обслуговування читачів запроваджено так звану «кільцеву пошту». Широко використовувалися крім Днів інформації такі форми, як День кафедри, День спеціаліста, День бібліографії, Місячник дипломника тощо.

Заняття з основ інформатики, бібліотекознавства і бібліографії проводилися за курсами «Введення в спеціальність», «Основи наукової творчості», «Основи НТІ».

Не менш важливим напрямом роботи того часу була виховна робота серед читачів. У цей період бібліотека стала методичним центром проведення масово-виховних заходів на усіх рівнях – студентська група, гуртожиток, факультет. Найпопулярнішими серед студентів стали літературні четверги, читацькі конференції, вечори відпочинку.

Усвідомлення керівництвом інституту важливості бібліотеки як структурного підрозділу виявилось у збільшенні площ для розташування бібліотечних приміщень. Завдяки цьому бібліотека у своїй структурі вже мала 3 абонементи: наукової, навчальної та художньої літератури, 3 читальні зали: загальний, суспільно-політичної літератури, зала для проектування. Окремі

приміщення отримали відділ комплектування та обробки літератури та інформаційно-бібліографічний відділ. У гуртожитку було виділено велике приміщення для книгосховища, у яке виокремлено літературу до 1965 року включно, рідкісні та цінні дореволюційні видання та маловикористовувану спеціальну літературу.

Але найбільшу увагу в цей час приділялося бібліотечним кадрам. Колектив постійно омолоджувався. Серед молодих працівників активно пропагувалося і заохочувалося заочне навчання, яке було джерелом отримання кваліфікованих кадрів. Щороку заочно навчалось у вищих навчальних закладах до 9-ти працівників бібліотеки. Теоретичні знання, отримані у вузах, доповнювалися на робочих місцях завдяки інституту наставництва. За кожним молодим працівником було закріплено наставника, який і передавав увесь свій досвід підопічному. З вдячністю і теплотою згадують бібліотекарі сьогодення ті часи наставництва, а ще – незабутні хвилини Посвяти у бібліотекарі, започатковані у той період. Це був своєрідний ритуал, коли молоді, вчорашні школярки, зачитували «Обіцянку молодого бібліотекаря», їх вітали ветерани бібліотеки з побажаннями любити свою професію, поважати своїх наставників, прививати читачам любов до книги, до читання. А під кінець таких урочистостей відбувався традиційний «капусник» на бібліотечні теми, де бібліотекарі розкривали усі свої явні і потаємні таланти. Ця традиція бібліотечних «капусників» збереглася в нашій бібліотеці до сьогодні.

Вийшовши на пенсію, Єлизавета Давидівна ще довгі роки працювала у відділі комплектування та обробки літератури.

З лютого 1986-го по червень 2001-го року бібліотеку очолювала **Тетяна Олексіївна Кулик**, фахівець з 2-ма вищими освітами (педагогічною і бібліотечною). На період її роботи припали важкі часи для бібліотеки, інституту і країни в цілому: перебудова усіх сфер суспільного життя та економіки, розпад СРСР і становлення України як незалежної держави.

У цей складний період завдяки наполегливій праці усього колективу бібліотеку було визнано переможцем конкурсу вузівських бібліотек СРСР з врученням диплому і премії Державного комітету народної освіти СРСР. На базі бібліотеки як методичного центру вузівських бібліотек м. Полтави було проведено нараду секції вузівських бібліотек центральної бібліотечно-інформаційної комісії Держосвіти СРСР, у якій взяли участь майже 70 осіб з вузівських бібліотек усього Радянського Союзу.

Незважаючи на нестабільність, постійне здорожчання цін на друковану продукцію, фонд бібліотеки продовжував зростати до 400 тисяч примірників, кількість читачів збільшилася до 7 тисяч. На постійному контролі керівництва університету стояло якісне забезпечення навчального процесу літературою. Тому на раді кафедр гуманітарних дисциплін, на вченій раді університету постійно розглядалися питання використання літератури та книгозабезпечення навчальних дисциплін.

З метою пропаганди наукової та навчальної літератури бібліотекою використовувалися такі форми, як перегляди літератури, книжкові виставки, Дні бібліотеки на кафедрах. Підтримувалися і постійно поповнювалися необхідною літературою кафедральні бібліотеки.

Бібліотека залишилася єдиною у місті, де збереглася нормативно-технічна література з будівництва та архітектури. Для збереження і поповнення цього унікального фонду було налагоджено зв'язки з обласним центром стандартизації і сертифікації.

У зв'язку з переведенням архітектурного факультету та центру післядипломної освіти у корпуси, значно віддалені від основного корпусу університету, у цих підрозділах було створено 2 філії бібліотеки для обслуговування викладачів, студентів і слухачів цих підрозділів.

З 2001 року розпочалася активна модернізація роботи науково-технічної бібліотеки університету.

На посаду директора з 1 червня 2001 року було призначено **Валентину Олегівну Сидоренко** – справжнього ентузіаста впровадження комп'ютерних технологій у роботу бібліотеки, якій вона, до речі, віддала 48 років, дбайливого, талановитого, добросовісного керівника. Акумулювавши навколо себе конструктивно і творчо мислячих ініціативних працівників бібліотеки, вона зуміла при постійній підтримці ректорату та науково-педагогічного колективу університету у стислі терміни втілити в життя складний за змістом і напружений за часом виконання план модернізації роботи науково-технічної бібліотеки. Валентина Олегівна доклала багато зусиль для упровадження у діяльність науково-технічної бібліотеки численних інноваційних проєктів, проведення на її базі міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій, створення власних електронних ресурсів, упровадження автоматизованого та віртуального обслуговування тощо.

Як результат такої невпинної діяльності – створення єдиного бібліотечно-інформаційного ресурсу, який складається з трьох компонентів: унікального традиційного книжкового фонду, власного цифрового ресурсу (Інституційний репозитарій, Електронний каталог, Електронна бібліотека та інші бази даних, доступ до яких забезпечується на власному web-сайті) та зовнішніх електронних ресурсів відкритого доступу. Основне завдання колективу науково-технічної бібліотеки на сучасному етапі – підтримка освітньої діяльності та наукових досліджень в університеті шляхом створення необхідних умов для доступу до інформації, просування сервісів та послуг в інформаційно-освітнє середовище університету.

Сьогодні науково-технічна бібліотека університету – це один з найважливіших структурних підрозділів університету, сучасний інформаційний і культурний центр, який забезпечує оперативне, повне та якісне бібліотечно-бібліографічне й інформаційне обслуговування освітнього, науково-дослідницького та виховного процесів університету; методичний центр

Полтавського обласного методичного об'єднання бібліотек закладів вищої освіти III – IV рівнів акредитації.

Джерела та література

1. ДАПО. – Ф. Р. – 4961. – Оп. 1. – Спр. 3. – 61 с.
2. Архів ПолтНТУ. – Спр. 1.
3. Архів ПолтНТУ. – Спр. 19.
4. ДАПО. – Ф.Р – 4961. – Оп. 1. – Спр – 6. – 28 с.
5. Кочерга Н. К. Юрій Жилко: творче життя і доля репресованого письменника-бібліотекаря з Полтави./ Н. К. Кочерга // Історія Полтави. URL: <http://www.tur.histpol.pl.ua/ru/biblioteka/ukazatel-po-avtoram/avtory-k/kocherga-nadezhda-konstantinovna?id=7953>.
6. Архів ПолтНТУ. – Спр. 707.
7. Архів ПолтНТУ. – Спр. 94.
8. ДАПО. – Ф.Р – 4961. – Оп. 1. – Спр 17. – 8 с.
9. ДАПО. – Ф.Р – 4961. – Оп. 1. – Спр 26. – 16 с.
10. ДАПО. – Ф.Р. – 4961. – Оп. 1. – Спр. 37. – 71 с.
11. ДАПО. – Ф.Р – 4961. – Оп. 1. – Спр 46. – 30 с.
12. Звіти про роботу науково-технічної бібліотеки за минулі роки.
13. Науково-технічна бібліотека // Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка: історія і сучасність / За заг. ред. В. О. Онищенко; відп. ред. Н. К. Кочерга, В. В. Сажко. Полтава: ПолтНТУ, 2010. С. 275-283.